

ISPAN TILIDAN O'ZBEK TILIGA TARJIMADA EKVIVALENTLIK MUAMMOLARI

Ilmiy rahbar

To'ychiyeva Maxchehra Jo'rabekovna

Talaba

Nasritdinov Eldor Ilhom o'g'li

nasritdinoveldor2002@gmail.com

Samarqand Davlat Chet Tillari instituti

Annotatsiya: Maqolada ispan tilidan o'zbek tiliga tarjimada ekvivalentlik muammolari tahlil qilinadi. Tarjima jarayonida tilning o'ziga xosligi, madaniy kontekst va leksik farqlar kabi omillar ekvivalentlikni ta'minlashda qiyinchiliklar yaratadi. Ispan va o'zbek tillarining grammatik tuzilishi, so'z boyligi va frazeologik birliklari orasidagi farqlar, tarjimonlar uchun muhim qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi. Maqolada misollar orqali ekvivalentlik muammolari, ularni hal qilish usullari va tarjima sifatini oshirishga qaratilgan tavsiyalar beriladi. Ushbu tadqiqot natijalari tarjima amaliyoti va lingvistika sohasida yangi yondashuvlar ishlab chiqishga yordam beradi.

Kalit so'zlar: Tarjima, Ekvivalentlik, Ispan tili, O'zbek tili, Lingvistika, Madaniyat, Grammatik tuzilish.

Kirish.

Tarjima jarayoni, ikki til o'rtasidagi muloqotni ta'minlash va madaniyatlararo aloqalarni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Ispan tili va o'zbek tili o'rtasidagi tarjima, bu ikki tilning o'ziga xos xususiyatlari va madaniy kontekstlari tufayli ko'plab qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi. Ispan tili, roman tillariga mansub bo'lib, boy leksik va grammatik tuzilishga ega. O'zbek tili esa, turkiy tillarga kiradi va o'zining an'anaviy grammatik qoidalari va leksik boyligi bilan ajralib turadi. Ushbu farqlar, tarjimonlar uchun ekvivalentlik muammolarini yuzaga keltiradi. Ekvivalentlik, tarjima jarayonida muhim tushuncha bo'lib, asl matnning mazmuni va shaklini boshqa tilga to'liq va aniq yetkazishni anglatadi. Biroq, ikki til o'rtasida to'liq ekvivalentlikni ta'minlash har doim ham mumkin emas. Ispan tilidagi so'zlar, iboralar yoki frazeologik birliklar o'zbek tilida to'g'ridan-to'g'ri tarjima qilinmaydi yoki ularning ma'nosi boshqa kontekstda o'zgarishi mumkin. Bu holat, madaniyatlararo farqlar, tilning sintaktik va morfologik tuzilishi, shuningdek, ma'lum bir so'z yoki iboraning konteksti bilan bog'liq.

Misol uchun, ispan tilidagi "dar la vuelta" ifodasi "aylanmoq" deb tarjima qilinishi mumkin, lekin bu ibora ko'plab kontekstlarda "biror narsani qaytarish" ma'nosini ham anglatishi mumkin. O'zbek tilida esa, bu ibora boshqa bir uslubda ifodalanishi kerak bo'lishi mumkin. Shuningdek, ispan tilida mavjud bo'lgan ba'zi frazeologik birliklar o'zbek tilida umuman mavjud emas yoki ularning ma'nosi keskin farq qiladi. Bunday vaziyatlar tarjimonni qiyinchilikka soladi va u ma'noni to'g'ri ifodalash uchun yangi yondashuvlarni izlashga majbur qiladi. Bundan tashqari, madaniy kontekst ham ekvivalentlik muammolarini yanada murakkablashtiradi. Ispan tilida ishlatiladigan ba'zi iboralar yoki so'zlar o'zbek madaniyatida umuman boshqa ma'noga ega bo'lishi mumkin. Masalan, ispan tilidagi "siesta" (kunduzgi uyqu) iborasi o'zbek tilida to'g'ridan-to'g'ri ekvivalentga ega emas, chunki bu madaniyatda kunduzgi uyqu odatiy hol emas. Tarjimon bunday holatlarda madaniy kontekstni hisobga olib, alternativ ifodalarni izlashga majbur bo'ladi. Shu sababli, ispan tilidan o'zbek tiliga tarjimada ekvivalentlik muammolari nafaqat lingvistik jihatdan, balki madaniy jihatdan ham muhim ahamiyatga ega. Ushbu maqolada biz ushbu muammolarni chuqurroq tahlil qilib, tarjima jarayonida qanday yondashuvlar va usullar yordamida ekvivalentlikni ta'minlash mumkinligini ko'rib chiqamiz. Tarjima sifatini oshirish uchun zarur bo'lgan tavsiyalarni ishlab chiqish orqali, biz ushbu sohada yangi yondashuvlarni taklif etamiz.

Mavzuga Oid Adabiyotlar Tahlili.

Ispan tilidan o'zbek tiliga tarjimada ekvivalentlik muammolari, tilshunoslik va tarjima nazariyasi sohalarida ko'plab olimlar tomonidan o'rganilgan. Bu mavzu, ikki til o'rtasidagi farqlar, madaniyatlararo aloqalar va tarjima jarayonining murakkabligini hisobga olgan holda, keng qamrovli tadqiqotlarni talab qiladi.

O'zbek tilshunoslaridan biri, professor Muhammadjon Qodirov, tarjima nazariyasi va amaliyoti bo'yicha qator ishlar olib borgan. U o'z asarlarida tarjimada ekvivalentlik muammolarini tahlil qilib, madaniy kontekstning ahamiyatini ta'kidlaydi. Qodirovning fikricha, tarjimonlar faqat tilni bilish bilan cheklanmasdan, ikki madaniyat o'rtasidagi farqlarni ham hisobga olishlari zarur. U o'z asarlarida frazeologik birliklar va ularning tarjimasi bo'yicha misollar keltiradi, bu esa ispan va o'zbek tillari o'rtasidagi ekvivalentlik muammolarini yaxshiroq tushunishga yordam beradi. Bundan tashqari, doktor Shukhrat Murodov ham ushbu mavzuda tadqiqotlar olib borgan. U o'zbek tiliga ispan tilidan tarjima qilish jarayonida yuzaga keladigan qiyinchiliklarni tahlil qiladi. Murodovning ishlarida, ko'pincha kontekstual ekvivalentlik, ya'ni so'z yoki iboraning ma'nosi kontekstga bog'liq ravishda qanday o'zgarishi mumkinligi haqida to'xtaladi. Uning tadqiqotlari, tarjimonlarning ma'lum bir iborani yoki so'zni qanday qilib to'g'ri va aniq tarzda ifodalashlari kerakligini ko'rsatadi.

Shuningdek, o'zbek tilida tarjima nazariyasi va amaliyoti bo'yicha ish olib borayotgan yana bir olim, professor Gulnora Abdullayeva, madaniyatlararo aloqalar va tarjimada ekvivalentlik masalalarini o'rganadi. U o'z asarlarida ispan tili va o'zbek tili o'rtasidagi madaniy farqlarni tahlil qilib, tarjimonlarga tavsiyalar beradi. Abdullayeva, ayniqsa, frazeologik birliklar va ularning tarjimasi bo'yicha misollar keltirib, ularning kontekstual ahamiyatini ta'kidlaydi. Shuningdek, O'zbekiston davlat universiteti va boshqa oliy ta'lim muassasalarida ispan tili va tarjima bo'yicha olib borilayotgan tadqiqotlar doirasida yosh olimlar ham faol ishtirok etmoqda. Ularning ishlarida ekvivalentlik muammolari, terminologiya va madaniyatlararo aloqalar masalalari keng yoritilgan. Umuman olganda, ispan tilidan o'zbek tiliga tarjimada ekvivalentlik muammolari haqida olib borilgan tadqiqotlar, bu sohadagi bilimlarni kengaytirishga va tarjima jarayonini yanada samarali qilishga yordam beradi. O'zbek olimlarining ishlari, bu muammolarni chuqurroq tahlil qilish va yangi yondashuvlarni ishlab chiqish uchun asos yaratadi.

Tadqiqot Metodologiyasi.

Ispan tilidan o'zbek tiliga tarjimada ekvivalentlik muammolarini o'rganish, tarjima nazariyasi va amaliyoti sohasida muhim ahamiyatga ega. Ushbu tadqiqotning metodologiyasi bir necha bosqichlardan iborat bo'lib, quyidagi asosiy elementlarni o'z ichiga oladi:

1. Tadqiqot maqsadi va vazifalari: Tadqiqotning asosiy maqsadi ispan tilidan o'zbek tiliga tarjimada ekvivalentlik muammolarini aniqlash va tahlil qilishdir. Bu maqsadga erishish uchun bir nechta vazifalar belgilanishi lozim: ekvivalentlik tushunchasini aniqlash, tarjima jarayonida yuzaga keladigan qiyinchiliklarni o'rganish, va madaniyatlararo farqlarni tahlil qilish.

2. Nazariy asos: Tadqiqot davomida tarjima nazariyasi, madaniyatlararo kommunikatsiya va lingvistik tadqiqotlar asosida nazariy tushunchalar o'rganiladi. Bu nazariyalar yordamida tarjima jarayonidagi ekvivalentlikning turli jihatlari tahlil qilinadi.

3. Tadqiqot usullari: Tadqiqotda sifatli va miqdoriy usullar birgalikda qo'llaniladi. Sifatli usul sifatida intervyu va so'rovnomalar o'tkazilib, tarjimonlar va tilshunoslardan fikrlar olinadi. Miqdoriy usul sifatida esa, tarjima qilingan matnlardan misollar keltiriladi va ular tahlil qilinadi.

4. Materiallar: Tadqiqotda ispan tilidan o'zbek tiliga tarjima qilingan adabiyotlar, maqolalar va boshqa matnlar asos sifatida tanlanadi. Ushbu matnlar orqali ekvivalentlik muammolari, jumladan, frazeologik birliklar, terminologiya va kontekstual farqlar o'rganiladi.

5. Tahlil va natijalar: Olingan ma'lumotlar tahlil qilinadi va natijalar yig'iladi. Ekvivalentlik muammolari, ularning sabablari va yechimlari

aniqlanadi. Tahlil jarayonida madaniyatlararo farqlar va ularning tarjimaga ta'siri ham ko'rib chiqiladi.

6. Xulosa va tavsiyalar: Tadqiqot yakunida xulosalar chiqariladi va tarjimonlarga, tilshunoslarga hamda ta'lim muassasalariga tavsiyalar beriladi. Bu tavsiyalar ekvivalentlik muammolarini bartaraf etishga va tarjima jarayonini yaxshilashga qaratilgan bo'ladi. Ushbu metodologiya yordamida ispan tilidan o'zbek tiliga tarjimada ekvivalentlik muammolarini chuqurroq o'rganish va ularni hal etish yo'llarini topish mumkin bo'ladi. Bu esa nafaqat ilmiy tadqiqotlar, balki amaliy tarjima faoliyatida ham muhim ahamiyatga ega.

Tahlil Va Natijalar.

Ispan tilidan o'zbek tiliga tarjimada ekvivalentlik muammolari, tarjima jarayonida ko'plab qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi. Bu muammolar asosan madaniy, lingvistik va kontekstual farqlardan kelib chiqadi. Ushbu tahlilda, ekvivalentlik muammolarining asosiy sabablari va ularni bartaraf etish yo'llari ko'rib chiqiladi.

1. Madaniyat farqlari: Ispan va o'zbek tillari o'zaro farq qiladi, chunki har bir til o'z madaniyatiga xos bo'lgan elementlarni o'z ichiga oladi. Masalan, ispan tilida "tapas" (kichik taomlar) kabi tushunchalar mavjud bo'lib, bu o'zbek madaniyatida to'g'ridan-to'g'ri ekvivalentga ega emas. Tarjimon bunday hollarda madaniy kontekstni hisobga olishga majbur bo'ladi va ba'zan bu tushunchani izohlaydigan so'zlar yoki iboralar bilan almashtirishga to'g'ri keladi.

2. Lingvistik farqlar: Ispan va o'zbek tillarining grammatik tuzilishi ham farq qiladi. Masalan, ispan tilida fe'ling zamonlari va shaxslarining ko'pligi o'zbek tiliga nisbatan ko'proq murakkab. Tarjimonlar bunday hollarda ekvivalentlikni saqlash uchun qo'shimcha so'zlar yoki iboralar qo'shishga majbur bo'lishi mumkin, bu esa matnning tabiiyligini yo'qotishi mumkin.

3. Semantik farqlar: Ba'zi so'zlar yoki iboralar bir xil ma'noni anglatishi mumkin, lekin ularning konteksti turlicha bo'lishi mumkin. Masalan, "hacer" (qilish) ispan tilida ko'plab ma'nolarga ega bo'lishi mumkin, u o'zbek tilida "qilish" so'zi bilan ifodalanishi qiyin. Tarjimonlar bunday hollarda kontekstga qarab to'g'ri ekvivalentni tanlashlari kerak.

4. Ovoz va talaffuz farqlari: Ispan tilida talaffuz va ovozlari o'zbek tiliga nisbatan farq qiladi. Bu, ayniqsa, adabiy tarjimada muhim ahamiyatga ega, chunki ayrim so'zlarning talaffuzi yoki ovozi matnning ma'nosini o'zgartirishi mumkin. Tarjimonlar bunday hollarda o'zbek tilida mavjud bo'lgan eng yaqin ekvivalentlarni topishga harakat qilishadi.

Natijalar: Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, ispan tilidan o'zbek tiliga tarjimada ekvivalentlik muammolarini hal etish uchun quyidagi tavsiyalarni berish mumkin:

1. Madaniy kontekstni hisobga olish: Tarjimonlar madaniy farqlarni chuqurroq tushunishlari va zarur hollarda izoh berishlari kerak.

2. Grammatik tuzilmani bilish: Ispan va o'zbek tillarining grammatik farqlarini yaxshi bilish, tarjimonlarga aniqroq ekvivalentlarni tanlashda yordam beradi.

3. Semantik tahlil: So'zlarning ma'nosini va kontekstini chuqur tahlil qilish, natijada yanada aniq tarjima qilish imkonini beradi.

4. Tarjima amaliyoti: Tajribali tarjimonlardan maslahat olish va amaliyot o'tkazish orqali yangi yondashuvlar va usullarni o'rganish foydalidir. Umuman olganda, ispan tilidan o'zbek tiliga tarjimada ekvivalentlik muammolari murakkab bo'lishi mumkin, ammo to'g'ri yondashuv va metodologiya yordamida bu qiyinchiliklarni bartaraf etish mumkin. Tarjima jarayoni nafaqat tilni bilishni, balki madaniyatni ham chuqur tushunishni talab qiladi.

Xulosa.

Ispan tilidan o'zbek tiliga tarjima qilish jarayoni ikki xil til oilasiga (roman va turkiy) mansub tillar o'rtasidagi tarkibiy va madaniy tafovutlar tufayli bir qator ekvivalentlik muammolarini keltirib chiqaradi. Asosiy qiyinchiliklar grammatik kategoriyalar (ispan tilidagi jins kategoriyasi, artikllar), fe'l zamonlarining murakkab tizimi va o'ziga xos madaniy realiyalarni aks ettirishda namoyon bo'ladi. To'liq ekvivalentlikka erishish nafaqat lug'aviy muvofiqlikni, balki funksional va pragmatik yondashuvni ham talab etadi. Tarjimon ispan madaniyatiga xos bo'lgan frazeologik birliklar va idiomalar ma'nosini o'zbek tili ruhiga moslashtirishda turli tarjima transformatsiyalaridan foydalanishi zarur. Xulosa qilib aytganda, sifatli tarjima ikki xalq o'rtasidagi lingvokulturologik tafovutlarni to'g'ri muvozanatlash hamda asl nusxa ma'nosini saqlagan holda o'zbek tili me'yorlariga moslashtirish san'atidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Baker, M. (2018). In Other Words: A Coursebook on Translation. This volume provides a comprehensive analysis of equivalence at word, grammatical, and pragmatic levels during the translation process. London: Routledge. (pp. 15–85).
2. Bassnett, S. (2014). Translation Studies: Fourth Edition. A foundational text discussing the historical and theoretical issues of equivalence and cultural transfer between different linguistic families. London: Yale University Press. (pp. 32–60).
3. Hatim, B., & Munday, J. (2004). Translation: An Advanced Resource Book. An extensive study on the practical aspects of achieving equivalence and

managing linguistic shifts in cross-cultural communication. London: Routledge Applied Linguistics. (pp. 110–145).

4. Munday, J. (2016). *Introducing Translation Studies: Theories and Applications*. A key resource exploring specific strategies for Spanish-English translation that can be adapted to other language pairs like Spanish-Uzbek. London: Routledge. (pp. 95–130).

6. Newmark, P. (1988). *A Textbook of Translation*. This book offers practical methods for semantic and communicative translation, emphasizing the challenges of maintaining equivalence in literary texts. New York: Prentice Hall. (pp. 45–80).

7. Nida, E. A. (1964). *Toward a Science of Translating*. A classic work introducing the concept of formal and dynamic equivalence, essential for understanding structural differences between languages. Leiden: E.J. Brill. (pp. 156–190).